

Послуги з компенсації перетікань реактивної е-енергії: правове регулювання

1 січня 2019 року роздрібний ринок електричної енергії почав функціонувати згідно з новими правилами, визначеними [Законом України «Про ринок електричної енергії»](#) від 13.04.2017 № 2019-VIII (далі — Закон № 2019). Хоча цей Закон набрав чинності ще 11 червня 2017 року, а Регулятор — Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі — НКРЕКП), — завчасно ухвалив необхідну підзаконну нормативно-правову базу, **переважна більшість замовників зіткнулася з низкою проблем під час планування, організації та здійснення закупівель електричної енергії й послуг, пов'язаних з її постачанням і використанням.**

Зважаючи на це, у межах даної статті розглянемо питання, актуальні для замовників при закупівлі таких специфічних послуг, як послуги з компенсації перетікань реактивної електричної енергії, зважаючи на вимоги Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII (далі — Закон № 922) та спеціального законодавства з питань регулювання ринку електричної енергії.

Реактивна електрична енергія

Що таке перетікання реактивної електричної енергії і що таке реактивна електроенергія? Для відповіді необхідно звернутися до Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою НКРЕКП [від 14.03.2018 № 312](#) (далі — ПРРЕЕ), які регулюють відносини, що виникають під час купівлі-продажу електричної енергії між електропостачальником (-ами) та споживачем (для власного споживання), а також їхні відносини з іншими учасниками роздрібного ринку електричної енергії.

Слід зауважити, що Закон № 2019 не оперує таким поняттям, як «реактивна електрична енергія». У пункті 26 частини 1 статті 1 цього Закону наведено визначення терміна **«електрична енергія» як енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товаром, призначеним для купівлі-продажу.** Таке визначення повністю збігається з поняттям «електрична енергія (активна)», що міститься в абзаці 19 пункту 1.1.2 ПРРЕЕ. Водночас визначення поняття реактивної електричної енергії наведено в абзаці 20 пункту 1.1.2 ПРРЕЕ.

Реактивна електрична енергія — це електроенергія, яка утворюється в електротехнічних пристроях внаслідок коливань енергії електромагнітного поля.

Величина потужності такої енергії, яку прийнято називати реактивною, визначається добутком прикладеної напруги та частки струму, яка створює електромагнітне поле. Сама назва «реактивна» пов'язана з реакцією електромагнітного поля провідника на зміни величини та напрямку електричного струму.

На відміну від активної електричної енергії, яка під час споживання перетворюється в корисну енергію (механічну, теплову, енергію світлового потоку тощо), реактивна електроенергія не пов'язана з виконанням корисної роботи, а витрачається на створення електромагнітних полів у приладах змінного струму, «створюючи» необхідні умови для їхньої роботи.

Електрична енергія (реактивна) — технологічно шкідлива циркуляція електричної енергії між джерелами електропостачання та приймачами змінного електричного струму, викликана електромагнітною незбалансованістю електроустановок (абзац 20 пункту 1.1.2 ПРРЕЕ).

Отже, з наведеного в ПРРЕЕ визначення випливає, що **реактивна електрична енергія, на відміну від активної, не є товарною продукцією, яку закуповує споживач (замовник), та не може бути предметом купівлі-продажу чи іншої господарської операції**. Це — фізичний процес, який виникає на межі балансової належності через електромагнітну незбалансованість електроустановки споживача.

Як відбувається перетікання електричної енергії?

Слід зауважити, що в ПРРЕЕ поняття «електроустановка» вжито у значенні, наведеному в пункті 32 частини 1 статті 1 Закону № 2019, тобто як комплекс взаємопов'язаних устаткування і споруд, що призначені для виробництва або перетворення, передачі, розподілу чи споживання електричної енергії.

Тому при вказівці (посиланні) на електроустановку споживача та її електромагнітну незбалансованість йдеться не про окремий електроприлад, який живиться від внутрішньої мережі в конкретний момент часу, а про весь комплекс взаємопов'язаних устаткування і споруд, призначених для споживання електричної енергії.

Електроустановка споживача є електромагнітно незбалансованою, якщо вона (як комплекс взаємопов'язаних устаткування і споруд) споживає реактивну електроенергію із електричної мережі або, навпаки, генерує реактивну електроенергію, тобто спричиняє зустрічні перетікання реактивної електроенергії в електричну мережу, до якої приєднана електроустановка. І у випадку споживання, і у випадку генерації реактивної електроенергії електроустановкою відбувається перетікання реактивної електричної енергії на межі балансової належності електричних мереж.

Отже, саме **експлуатація електромагнітно незбалансованої електроустановки є причиною перетікання реактивної електричної енергії**. Перетікання реактивної електричної енергії на межі балансової належності електричних мереж (перетікання реактивної електричної енергії) — складова фізичних процесів передачі, розподілу та споживання активної електричної енергії, яка спричиняє додаткові технологічні втрати активної електричної енергії та впливає на показники якості активної електричної енергії

(абзац 42 пункту 1.1.2 ПРРЕЕ).

Перетікання реактивної електричної енергії викликає погіршення якості напруги та збільшення втрат активної електроенергії, а також впливає на стійкість вузлів навантаження і зменшує пропускну здатність електричних мереж. Якщо електроустановки побутових споживачів мають порівняно невелику реактивну потужність, яка не має суттєвого впливу на параметри струму в мережах, то промислове електрообладнання (електроустановки непобутових споживачів) може спричиняти значні перетікання реактивної електроенергії. Саме такі перетікання ведуть до додаткових технологічних втрат активної електричної енергії, негативно впливають на показники її якості, зумовлюючи необхідність відповідної компенсації.

Компенсація перетікань реактивної електроенергії

Підпунктом 3 пункту 5.5.13 ПРРЕЕ на непобутових споживачів покладені додаткові обов'язки здійснювати компенсацію перетікань реактивної електричної енергії для енергозбереження та дотримання показників якості електричної енергії.

Зауважимо, що **здійснювати компенсацію перетікань реактивної електричної енергії відповідно до чинного законодавства України зобов'язані лише непобутові споживачі**, а побутові споживачі звільнені від таких обов'язків.

Компенсація перетікань реактивної електричної енергії — комплекс технологічних заходів, які виконуються споживачем та спрямовані на забезпечення електромагнітної збалансованості його електроустановок на межі балансової належності (абзац 27 пункту 1.1.2 ПРРЕЕ). Отже, **компенсацію перетікань реактивної електричної енергії в жодному випадкові не слід ототожнювати із матеріальним (грошовим) відшкодуванням зазнаних витрат**. У даному випадкові це виключно комплекс виконуваних технологічних заходів, спрямованих на забезпечення електромагнітної збалансованості електроустановок на межі балансової належності.

Додатково слід наголосити, що введення та дотримання режимів компенсації реактивної потужності є одним із завдань оперативного управління електроустановками як невід'ємної складової експлуатації електричних установок згідно з вимогами пункту 2.7 підрозділу V Правил технічної експлуатації електроустановок споживачів, затверджених наказом Міністерства палива та енергетики України від 25.07.2006 № 258.

Крім того, обов'язок непобутового споживача компенсувати перетікання реактивної електричної енергії впливає зі змісту пункту 8.5.9 Кодексу системи розподілу, затвердженого постановою НКРЕКП від 14.03.2018 № 310. Споживачі, крім населення та прирівняних до нього категорій, мають забезпечити в точці приєднання до мереж ОСР нульовий перетік реактивної потужності. В іншому випадку споживачі (крім населення) здійснюють плату за компенсацію перетікання реактивної електричної енергії.

Впровадження заходів з компенсації перетікань реактивної електричної енергії є

прямим обов'язком кожного непобутового споживача, який експлуатує електроустановки. Такий обов'язок виникає з моменту початку фактичного споживання електричної енергії електроустановкою непобутового споживача.

Плата за перетікання реактивної електричної енергії

Плата за перетікання реактивної електроенергії — плата за послуги, які оператор системи передачі / оператор системи розподілу або власник технологічних електричних мереж змушений надавати споживачу, якщо такий споживач експлуатує електромагнітно незбалансовані електроустановки (абзац 46 пункту 1.1.2 ПРРЕЕ).

Плата за перетікання реактивної електроенергії не є збитками чи штрафними санкціями. За своєю природою ця плата є платою за послуги, які, згідно з чинним законодавством, надає власник електричних мереж непобутовому споживачеві, що допускає перетікання реактивної електричної енергії.

Згідно з абзацом 1 пункту 4.34 ПРРЕЕ плата за перетікання реактивної електричної енергії призначена для адресного економічного стимулювання ініціативи споживача до впровадження технологічних заходів на вирішення питань з компенсації перетікань реактивної електричної енергії. Водночас непобутовий споживач може:

самостійно здійснювати компенсацію перетікань реактивної електроенергії, встановлюючи відповідне компенсаційне обладнання в межах власної електроустановки,

або вносити плату за перетікання реактивної електричної енергії власникові електричної мережі, до якої приєднана електроустановка споживача.

В останньому випадкові йдеться про придбання споживачем послуг з компенсації перетікань реактивної електричної енергії, які надає власник електричних мереж.

Відповідно до абзацу 2 пункту 4.34 ПРРЕЕ величину плати за перетікання реактивної електроенергії визначає власник технологічних електричних мереж, до яких приєднані електроустановки споживача, відповідно до методики, затвердженої центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, ПРРЕЕ, та зазначають у договорі про надання послуг з компенсації перетікань реактивної електричної енергії. Станом на листопад поточного року чинною є **Методика обчислення плати за перетікання реактивної електроенергії, затверджена наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 06.02.2018 № 87**, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 02.04.2018 за № 392/31844 (далі — Методика).

Пунктом 4.33 ПРРЕЕ визначено: споживачі, які відповідно до методики, затвердженої

центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, зобов'язані здійснювати розрахунки за перетікання реактивної електричної енергії, вносять плату за перетікання реактивної електричної енергії на поточний рахунок оператора системи, на території здійснення ліцензованої діяльності якого приєднані електроустановки споживачів, відповідно до умов договору про надання послуг із забезпечення перетікань реактивної електричної енергії, який може бути додатком до договору споживача про розподіл (передачу) електричної енергії.

Водночас **необхідно пам'ятати:**

під поняттям «оператор системи» в ПРПЕЕ розуміється як оператор системи розподілу, так і оператор системи передачі або оператор малої системи розподілу (абзац 38 пункту 1.1.2 ПРПЕЕ);

необхідною умовою для здійснення плати за перетікання реактивної електричної енергії є укладення договору про надання послуг з компенсації перетікань реактивної електричної енергії.

Отже, розібравшись із правовим регулюванням послуг з компенсації перетікань реактивної електричної енергії, у наступній статті **«Послуги з компенсації перетікань реактивної електричної енергії: практика застосування»**, що невдовзі вийде на порталі RADNUK.COM.UA, відповімо на такі питання: хто має закуповувати послуги з компенсації перетікань реактивної електроенергії? Як визначити предмет закупівлі послуг з компенсації перетікань реактивної електричної енергії? Які важливі умови договору перетікання реактивної електричної енергії слід включити до договору про закупівлю?

Постачання, розподіл, перетікання... важко? Не турбуйтеся, команда фахівців групи компаній «Радник» забезпечить вас усією необхідною інформацією, порадами й консультаціями НКРЕКП, Мінекономіки, провідних експертів галузі та прикладами документів на всіх стадіях закупівель. Усе це й більше знайдете на порталі RADNUK.COM.UA **у нових розділах!**

У розділ «[Галузі закупівель](#)» додано:

підрозділ «[Електрична енергія](#)», у якому вже варто прочитати такі статті, як «[Представник НКРЕКП розкриває секрети закупівлі електричної енергії](#)» та «[Типові порушення під час закупівлі електричної енергії за висновками ДАСУ](#)».

У розділ «[Зразки документів](#)» додано:

підрозділ «[Електрична енергія](#)», де **вже розміщено приклад тендерної документації для закупівлі електричної енергії**; приклад технічного завдання для закупівлі електричної енергії; приклад обґрунтування укладання договору про

закупівлю без використання електронної системи закупівель / застосування переговорної процедури для закупівлі послуг з розподілу електричної енергії.

У розділ «Правова база» додано:

підрозділ «Електрична енергія», у якому команда групи компаній «Радник» оприлюднює актуальну інформацію щодо зміни ціни електричної енергії за даними ДП «Оператор ринку» та НКРЕКП.